

**ПРЫЁМЫ ЗНАЁМСТВА МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ З НАЗВАМІ
СТРАЎ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ КУХНІ**

Г. А. Роік

*УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»;
Мінск (Рэспубліка Беларусь)
Навук. кір. – А. С. Васілеўская, к.філ.н., дацэнт*

**METHODS OF ACQUAINTANCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN
WITH THE NAMES OF DISHES OF BELARUSIAN FOLK CUISINE**

A. A. Roik

Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank;
Minsk (Republic of Belarus)
Scientific adviser – E. S. Wasilewskaya, Dr. PhD Associate professor

У артыкуле апісваюцца прыёмы знаёмства малодшых школьнікаў з назвамі страў беларускай народнай кухні. Прыводзіцца сістэма практыкаванняў, якая была апробіравана на ўроках беларускай мовы ў 3 класе.

The article describes the methods of acquaintance of younger schoolchildren with the names of dishes of Belarusian folk cuisine. The system of exercises that was tested in Belarussian language lessons in the 3rd grade is given.

Ключавыя словы: беларуская мова, стравы беларускай народнай кухні, малодшыя школьнікі, назоўнік

Keywords: belarusian language, dishes of Belarusian folk cuisine, younger schoolchildren, noun

Пры вывучэнні культуры таго ці іншага народа часцей за ўсё мы скіроўваем увагу на архітэктурныя помнікі, творы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, літаратурныя тэксты. І вельмі часта забываем пра такую важную частку народнай культуры, як нацыянальная кухня.

Нацыянальная кухня ўключае ў сябе розныя кампаненты: калектыўныя ўяўленні і густы, абумоўленыя асяроддзем, культурай, рэлігійнымі патрабаваннямі, пералік страў, прадукцыю жывёлагадоўлі, характэрную для рэгіёна, сельскагаспадарчыя і пладовыя культуры, якія вырошчваюцца ў прасторы этнасу, спосабы іх апрацоўкі, тэхналогіі прыгатавання, этыкетныя правілы і інш. [1, с. 93]. Вучоныя адзначаюць, што нацыянальная кухня – вельмі трывалая адметнасць этнасу, якая з цяжкасцю паддаецца зменам. Таму можна гаварыць пра наяўнасць гастронамічнага кода нацыі. А вывучэнне

нацыянальных страў таго ці іншага народа дапамагае больш глыбока зразумець і яго характар, і ўмовы жыцця.

Аднак, на вялікі жаль, веды сучасных беларускіх вучняў пачатковай школы пра традыцыйную нацыянальную кухню дастаткова абмежаваныя. І нам падаецца вельмі важным пазнаёміць малодшых школьнікаў з больш шырокім спектрам страў беларускай народнай кухні.

Мы распрацавалі сістэму заданняў па знаёмстве малодшых школьнікаў з назвамі беларускіх народных страў і апрабіравалі яе на базе 3 “А” класа ДУА “Сярэдня школа №175 г. Мінска”.

Праца праводзілася на ўроках беларускай мовы і ў пазаўрочны час. Умоўна пранававаныя практыкаванні можна падзяліць на тры ўзроўні: узровень знаёмства са словамі – назвамі страў беларускай народнай кухні, узровень знаёмства з тэкстамі пра стравы беларускай народнай кухні, творчы ўзровень.

Пры знаёмстве з назвамі страў беларускай народнай кухні як са словам выкарыстоўваліся розныя прыёмы працы. На кожным уроку беларускай мовы мы прапаноўвалі навучэнцам хвілінкі чыстапісання, якія складаліся з назваў беларускіх народных страў. Напрыклад, на дошцы запісана

Б б Бб

дранікі калдуны мачанка клёцкі

Бабка – беларуская народная стравы.

Мы прапануем вучням выканаць хвілінку чыстапісання. У першым радку трэба запісаць літары, у другім – словы. А потым абавязкова задаём пытанні: Ці ведаеце вы, што значэнне гэтых слоў? Вучні запісваюць сказ. І зноў мы арганізуем невялікую гутарку, прапануючы навучэнцам адказаць на пытанні: Пра што ідзе размова ў сказе? Ці спрабавалі вы якія небудзь з гэтых страў? З чаго гэтыя стравы гатуюцца?

Падчас вывучэння такіх тэм, як “Агульнае паняцце пра самастойныя і службовыя часціны мовы”, “Назоўнік як часціна мовы”, “Адзіночны і множны лік назоўнікаў” і “Род назоўнікаў”, словы – назвы страў беларускай народнай кухні выкарыстоўваліся ў якасці дыдактычнага матэрыялу. Так, на ўроку па тэме “Агульнае паняцце пра самастойныя і службовыя часціны мовы” вучням было прапанавана практыкаванне, у якім трэба было размясціць карткі са словамі пад адпаведнай часцінай мовы, а сярод гэтых картак былі назвы беларускіх народных страў і словы, звязаныя з ежай:

На дошцы змешчаны карткі са словамі: хто?, што?, які?, якое?, якая?, якія?, што рабіць?, што зрабіць?, назва прадмета, прымета прадмета, дзеянне прадмета, з-за, гатаваць, снедаць, пампушкі, кулеш, бульбяны, мясная, нельга

паставіць пытанне. Пад кожнай часцінай мовы вам трэба размясціць тыя карткі, якія адпавядаюць ёй.

На ўроку па тэме “Назоўнік як часціна мовы” вучні трэцяга класа выконвалі заданне, у якім трэба было размежаваць назоўнікі аладкі, беларус, чалавек, бліны, повар, варэнікі, пекар, квас, свіння, карова, малако, капуста ў два слупкі: у першы слупок запісваліся назоўнікі, якія адказваюць на пытанне хто?, а ў другі слупок запісваліся назоўнікі, якія адказваюць на пытанне што?

Намі было выяўлена, што вучні трэцяга класа вельмі дрэнна ведаюць назвы страў беларускай народнай кухні. Такія стравы, як калдуны і мачанка вучням былі незнаёмы, а пра такія стравы, як квас і варэнікі, малодшыя школьнікі не ведалі, што яны з’яўляюцца часткай беларускай нацыянальнай кулінарыі. Таму пасля кожнага практыкавання, у якім сустракаліся назвы беларускіх народных страў, мы праводзілі лексічную работу.

Мы выкарыстоўвалі розныя тыпы семантызацыі слоў: паказвалі малюнкi страў (выкарыстоўвалі малюнкi праснакоў, пернікаў), тлумачылі апісальна, напрыклад: Бабка – стравы з цёртай бульбы, запраўленай смажаным салам, мясам і цыбуляй і запечаная ў духоўцы.

Нярэдка для тлумачэння слоў патрэбны быў лінгвакультуралагічны каментарый. “Лінгвакультуралагічны каментарый, – адзначае В.І.Яроменка, – гэта спосаб актывізацыі творчага патэнцыялу вучняў, засваення імі культурнай інфармацыі, а таксама ўключэння ў дыялог з тэкстам праз дыялог з культурай, часткай якой з’яўляецца дадзены тэкст” [2, с. 31–32]. Асноўнымі прыёмамі лінгвакультуралагічнага каментарыя з’яўляецца этымалагічны аналіз слова, гісторыка-культурны каментарый. Менавіта апошні прыём мы выкарысталі пры тлумачэнні слова «верашчака»: Верашчака – адна з самых вядомых страў беларускай кухні. Яна вядома з сярэдзіны XVIII стагоддзя. Верашчака – гэта густы соус з каўбасой. Па-іншаму яе называюць мачанка або прыжаніна.

Калі слоўнік навучэнцаў пашырыўся, мы прапанавалі вучням тэксты, якія змяшчалі ў сабе звесткі пра віды беларускіх народных страў, іх склад, на якія святы яны гатаваліся. Тэксты, якія выкарыстоўваліся на ўроках, былі складзены намі. Пасля кожнага тэксту вучням прапаноўвалася заданне, звязанае з тэмай урока. Так, на ўроку па тэме “Назоўнік як часціна мовы” было выкарыстана наступнае практыкаванне:

Паслухайце тэкст.

Ёсць шмат беларускіх народных страў. Бабка, дранікі, клецкі – гэта самыя вядомыя стравы. Яны гатуюцца з бульбы. Мачанку і зацірку робяць з вады і мукі. Са свінога мяса гатуюць верашчаку і халадзец.

Да тэксту былі прапанаваны наступныя пытанні і заданні:

Ці ўсе словы былі вам зразумелыя?

Пра якія стравы гаворыцца ў тэксце? З чаго гатуюцца гэтыя стравы? Якія з гэтых страў вы спрабавалі? Ці спадабаліся яны вам?

Запішыце гэты тэкст пад дыктоўку.

Вызначыце, да якіх часцін мовы адносяцца ўсе словы з гэтага тэксту. Назоўнікі падкрэсліце як члены сказа.

У выніку праведзенай працы навучэнцы набылі ўяўленні пра беларускія народныя стравы, навучыліся адрозніваць назвы беларускіх народных страў ад назваў страў іншых нацыянальнасцей.

Пасля таго, як вучні набылі дастатковы запас ведаў пра беларускую нацыянальную кулінарыю, было праведзена пазакласнае мерапрыемства “Беларускія народныя стравы”. Мэта мерапрыемства была вызначана наступным чынам: замацаваць і паглыбіць веды вучняў пра беларускія народныя стравы. Задачы: вучыць адрозніваць назвы страў беларускай народнай кухні ад назваў страў іншых народаў, узбагачаць слоўнік вучняў назвамі страў беларускай народнай кухні, выходзіць жадаанне знаёміцца са стравамі беларускай народнай кухні.

Мерапрыемства было праведзена ў форме каманднай гульні. Для таго, каб падзяліць вучняў на каманды, выкарыстоўвалася лёсаванне. Каманд было дзве: першая называлася “Дранікі”, другая – “Клёцкі”. Назвы камандам вучні выбралі самастойна.

Малодшым школьнікам прапаноўваліся наступныя конкурсныя заданні:

Мы прапанавалі вучням назвы страў: верашчака, уха, бабка, бульбянікі, калдуны, бліны, варэнікі, кулебяка, сырнікі, пельмені. Задача ўдзельнікаў – знайсці (назваць, падкрэсліць) назвы беларускіх народных страў.

Знайсці малюнкi гэтых страў і расказаць, з якіх прадуктаў іх гатуюць.

Прапаноўваліся рэцэпты народных страў, трэба было здагадацца, пра якую страву ідзе размова. Напрыклад: бульба, мука, яйкі – гэта інгрыдыенты, з якіх гатуюцца дранікі.

Увесь матэрыял для пазакласнага мерапрыемства быў распрацаваны з улікам працы, якая праводзілася на ўроках беларускай мовы, таму цяжкасцей у навучэнцаў не ўзнікала, але некаторыя вучні рабілі памылкі пры адказах: блыталі назвы беларускіх народных страў з іншымі, не маглі цалкам аднавіць прадукты, з якіх гатуюцца прапанаваныя стравы.

Параўноваючы ўзровень ведаў вучняў трыцяга класа перад пачаткам працы па знаёмстве з назвамі беларускіх народных страў і пасля яе, можна зрабіць вывад, што веды навучэнцаў пашырылі, але часу, які быў адведзены на знаёмства малодшых школьнікаў са стравамі беларускай кухні, недастаткова.

Мы лічым, што такую працу трэба праводзіць пастаянна. На наш погляд, гэта дазволіць больш глыбока спасцігнуць і саму культуру народа, а значыць, і выхаваць павагу і любоў да яе.

Артыкул падрыхтаваны пры фінансавай падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (№ДР1209).

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Яковлева, Е. Л. Методологические основания изучения национальной кухни как феномена гастрономической культуры [Электронный ресурс] / Е. Л. Яковлева // Этническая культура / Ethnic Culture. – 2020. – № 2. – С. 92–96. – Режим доступа: https://journalec.com/cv/article/75332/discussion_platform. – Дата доступа: 11.04.2023.

2. Еременко, О. И. Лингвокультурологическое комментирование онимов на уроках литературного чтения / О. И. Еременко // Начальная школа. – 2016. - № 7 – С. 30-33.

УДК 37.016

СІСТЭМА ВЫВУЧЭННЯ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ ЛЕГЕНД У ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ

А. В. Субаткевіч

УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт

імя Максіма Танка»;

Мінск (Рэспубліка Беларусь)

Навук. кір. – А. С. Васілеўская, к.філ.н., дацэнт

THE SYSTEM OF STUDYING BELARUSIAN FOLK LEGENDS IN PRIMARY SCHOOL

A. V. Subatkevich

Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank

Minsk (Republic of Belarus)

Scientific adviser – E. S. Wasilewskaya, Dr. PhD Associate professor

У артыкуле апісваецца мэты і задачы вывучэння народных легенд у пачатковай школе, аналізуецца сістэма заданняў да іх.

The article describes the goals and objectives of studying folk legends in primary school, analyzes the system of tasks for them.

Ключавыя словы: легенды, літаратурнае чытанне, малодшыя школьнікі.

Keywords: legends, literary reading, younger students.

У сучаснай метадычнай літаратуры ўсё часцей узнікае пытанне пра неабходнасць фарміравання этнічнай ідэнтычнасці, пад якой разумеюць “не